

pital, kateri mu daje tem več obresti, čim bolj je rodovitna.

Zemlja nam pa bo rodovitnejša, ako jo umno obdelujemo. Naj nam bodo v vzgled naši severni bratje Čehi, kojih gospodarstvo je res vzgledno v tem oziru! Umno obdelovanje zemlje je pa po raznih krajih kaj različno in se ravna po obnebi, krajevni legi, zemeljski jakosti, vrščenji rastlin itd., sploh po krajevnih razmerah (ekonomični situaciji). Te razne razmere je neogibno potreba natanko spoznavati in si na podlogi natančne preiskave in merodajnega izkustva izbrati pravi način obdelovanja — način, koji nam zagotavlja kolikor moči največi in najizdatnejši uspeh!

Ako pogledamo naše polje, vidimo po večem, govorim sosebno o Dolenjski — oranje na ozke kraje. Gotovo se nam takoj rodi vprašanje, je li to opravičeno ali ne?

Nekoliko je, nekoliko pa ni!

Na ozke kraje orjemo zato, da hitro odpeljavamo ali odvrčamo preobilo mokroto, da se mokra zemlja hitreje suši; tako orjemo pa tudi pri zelo plitvi plasti, da morejo rastline, sosebno z daljšimi koreninami, uspešno rasti. Prvi namen je opravičen le v posameznih slučajih, in sicer na težki zemlji s plitvo gornjo plastjo, koder je spodnja plast neprodorna ter po legah, koder leži površje poljsko malo, da ne enako visoko s površjem blizu tekoče vode, kakor to vidimo po Dolenjskem po nižje ležečem polji, ki se razprostira poleg Krke, na pr. od Belecerkve doli proti Dobravi itd., ki bi ob nastopu poljskim pridelkom pri drugačnem obdelovanju še bolj škodovala, nego uže sedaj škoduje.

V takem položaji se mora naš kmetovalec držati vodila, da so, čim bolj je mokra in neprodorna spodnja plast, tem boljši, manj široki in manj plitvi, torej bolj ozki in bolj visoki kraji. Ti se tudi vzbokajo, da opravlja laže hudi veter preobilo mokroto. V tem slučaji, to je, ako nam razmere ali ekonomična situacija vелеva orati na ozke kraje, naj se razori nekaj globokejši naredijo, nego je do sedaj navadno, da se lahko po njih odteka voda, kakor po odprtih jarkih pri drenaži. Da se razori naredijo globokejši, treba plugu pomagati še s lopato, še bolje, pa z osipalnikom, kakor delajo po posameznih krajih čeških, koder so ozki kraji dobri. Razori naj se poleg tega naredijo po strmci, da se voda lahko odteka, ne pa da po njih zaostaja in nabiraje se škoduje rasti.

Ker pa takih razmer ne nahajamo tako splošno po Dolenjskem, dobro je vsaj po ugodnejših legah orati na široke kraje, ako uže ne brez krajev. Ako si ogledamo kaj je oranju na ozke kraje v kvar, vidimo, da je isto oranju na široke kraje le v prid.

Obdelovanje je pri ozkih krajih bolj nepravilno, kajti navadno prihaja sredi kraja rodovitna zemlja skupaj, ob razoru, sosebno če je plast plitva, pa je čisto primanjkuje. Ravno tako pa je z gnojem, ako nismo toliko previdni, da puščamo kadar ga trosimo, sredi kraja progo in ga devamo tudi v razdor. Setev

navadno trpi. Podorano seme kupiči se navadno sredi kraja, podvlačeno pa pri vzbokanih krajih bolj proti razoru. Vpliv ozračja ni enak, in velja to sosebno o toploti, kar pa je važno za rast. Plevel, sosebno tist, ki mu ugaja mokrota, vrine se rad pri razoru in se razprostira dalje. Vrhu tega pa se večinoma mlade rastline vsled odtekajoče se vode, ki se pa vsled slabo speljanih razorov navadno nabira po njih, zadržuje v rasti ter celo poginejo.

O vsem, kar smo rekli, prepriča se lahko vsakdor, ako prehodi naša polja ob mladi setvi.

Koliko prostora ob razorih praznega, koliko površja pomanjkljivo posejanega, kako zanikarna, slaba rast ob razorih! Nasprotno pa tu pa tam kaka gosta, pre-gosta rast — slami na korist — sredi kraja! Koliko zrnja zavrženega, ki bi nam dalo umno uporabljeno lahko boljše žetve!

In čim oži so kraji, tem več je škode, tem več je prostora praznega — tem manj rodeče zemlje! Našteta škoda vendar sili sama, da bi po ugodnejših legah zapustili oranje na ozke kraje in pričeli orati na široke kraje. Polje postane iz povedanih vzrokov — po izkustvu umnih kmetovalcev, dosti bolj rodovitno.

Delajo se ti kraji navadno po 18—20 in več brazd široki. Površje krajev se dela ravno, in njih lega naj se ravna po strmci. Brazde se orjejo zategadelj enako globoke, in razori naj se speljajo dobro, da se voda lahko odteka. Pri strmi legi naredi se kraji seveda navpično po zemljišči, da nam voda ne odnaša prst.

Vodilo: „Čim manj je razorov, tem bolj se povekša površje rodne zemlje“, pripravilo je umne kmetovalce, da orjo brez krajev — seveda po najugodnejših legah, ki jih pa Dolenjski tudi ne primanjkuje popolnoma. Za odpeljavanje preobile mokrote speljati je pa pri takem obdelovanju po potrebi eno ali več brazd s plugom, kateri se družijo po strani, da naredi bolj trikoten jarek. Te brazde se naredi natančno po strmci, in treba jih je večkrat čistiti. Dobro speljane brazde za odtekanje vod, nadomestujejo razore polju, katero smo orali na kraje. Na Češkem in drugod je tako oranje po ugodnih legah splošno, zato jim zemlja tudi daje dosti večji užitek.

Preiskujmo tudi mi, kakšne so našega sveta razmere, in izvolimo si potem pravi način obdelovanja, in pokazalo se bode, za koliko smo se bolj okoristili z umnim obdelovanjem.

V. R.

Razne reči.

* Sadje kot krma. Ob dobrih letinah, ko je veliko sadja in mu je cena zaradi tega nizka, lahko ž njim krmimo živino. Tako je bilo leta 1847. na Nemškem, ko je imelo sadje tako nizko ceno, da ga je veljalo mernik komaj 10 do 14 soldov. Pokladali so tedaj sadje

kravam, in preračunili so, da zaleže 2 centa sadja glede redilne vrednosti za 80 funtov najboljše krme. Krave so imele veliko dobrega mleka, tako da se jim je mernik sadja po tej poti po 30 soldov izplačal.

* **Beli trn ali glogovec** je za živ plot najboljši trn. Vrtnarji so mu hudi, češ, da je glogovčev plot gnezdo vseh sadnemu drevju škodljivih merčesov in metuljev. To je resnično, in ako pomislimo, da metulji svoja jajčka najrajši ležejo na glogovce, ostanejo njih prosta drevesa. Če porežemo decembra meseca glogovce ter pograbimo in sežgemo vse odrezke, uničimo s tem veliko jajček. Ostala jajčka se spomladi izvalijo. Znano je pa vsakemu, da je po plotih največ ptičev, kateri jedo izvaljene gosenice. Glogovčev plot ni škodljiv, ampak okoli vsakega vrta koristen.

Jabolčni molj (*carpocapsa pomonana*) dela piškava jabolka in hruške in s tem mnogo škoduje sadjarjem, ker piškavo sadje nima skoro nobene cene in kmalu gnije. Predno povemo, kako se ta mrčes pokončuje, popišimo ob kratkem njegovo življenje. Meseca junija ali julija se prikaže mali, lepo pisani metuljček, sedi po dnevi skrit na drevju, po noči se pa plemeni, po drevju sem ter tija letaje. Oplojena samica zaleže na mlado sadje po eno jajce, iz katerega se čez 8 do 10 dni izvali gosenica ter se precej v jabolko ali hruško zavrtja. Dotična luknjica je včasih nevidna, včasih pa tudi zelo očitna. Gosenica živi v sadji kakih 6 do 8 tednov. Kadar doraste, preje se iz njega, zleze na deblo in se zaprede tam pod njegovo skorjo, pod mahom ali pa tudi v zemlji. Veliko sadja ima pa še jeseni gosenice v sebi. Te izlezejo tudi potem iz njega in se pokrijejo po razpokah in razah po poslopjih in tam prezimijo, spomladi se šele zapredejo, iz zapredkov pa po leti zopet priletijo metuljčki. Ako hočemo zdravo, nepiškavo sadje imeti, moramo odpalo sadje vsak dan pobirati, sušiti ali pa prasičem pokrmiti. S sadnega drevja moramo dobro spomladi staro skorjo postrgati in vse sežgati. Tudi storimo prav, če pobelimo sadna drevesa z apnom. Po slivah ali češpljah živi temu podoben mrčes, ki se tudi tako uničuje in tudi tako, da se drevesa malo potresajo, da odpade vse piškavo sadje, katero se potem pobere. Kadar jemo piškavo sadje, pomečkajmo vse take črve ali gosenice, da ne zlezejo s zemljo ter se tam zapredejo in drugo leto v novi škodujejo. O gorkih letih se tudi ta sadni molj lahko pomnoži po 2krat na leto.

* **Da kumare v otcu ne splesnijo**, svetuje „Landw. Anzeig.“, naj se dene v posodo, kjer so kumare, v cunji do 2 lota semena črne gorušice.

* **Gnojenje gozdov.** Odpadlo listje in iglice so eoini naravni gnoj gozdu. Božja previdnost je tako uravnala, da prihaja odpadlo listje in igličevje gozdni spodrasti v korist. Korenine gozdnega drevja raztezajo se namreč navadno prav pri vrhu po zemlji, in tanjše koreninice poganjajo med steljo, imajo torej ta namen,

da srkajo vase gnojnino iz listja in igličevja. In tako nas prav previdnost modrega Stvarnika opomina, da bodimo varčni ter obračajmo vse v prid, da se nič ne izgubi.

* **Šota kot stelja** Drobno stolčena in dobro posušena šota sicer nima v sebi toliko redilnih snovi rastlinam kolikor slama, zato pa vleče prav veliko vlage nase, ohrani gnoj dober in rahlja zemljo. Ta tvarina je torej vselej prav dobra stelja. Ravno tako je s tisto ledinsko publico, ki se naredi iz razne rastlinske seognile šare, ali s prstjo, ki je s tako publico močno namočena. Takih reči je po nekaterih krajih obilo in se prav s koristjo rabijo za steljo.

* **Kako se delavna živina obvaruje žuljev**, katere prizadevajo komati ali leseni jarmi. Žulje delajo delavni živini komati ali jarmi posebno ob deževnem ali meglenem vremenu. Vsak deževni ali megleni dan naj se volu vrat, kjer bi se utegnil žulj narediti, z navadnim žganjem pomoči in potem namaže z milom (žajfo). Če dela vol ves dan v dežji, treba to o poludne ponoviti. Vsak tak deževni delavnik zvečer naj se pa vrat malo pomaže s terpentinom. Kdor ravno tako dela, lahko brez vse skrbi ob vsakem dežji z živino taka dela in ni se mu bati, da mu postane žuljeva.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

90.

Žitarice stanovnikov v stavbah na kolji.

Egipetska pšenica (*Triticum turgidum*) je bila v stavbah na kolji vrlo redka. No vrlo zanimivo je to, da je vendar bila, ker so ona dandanes seje samo v Egiptu, po nekaterih krajih okoli sredozemnega morja, pa po nekaterih krajih Angleške v večji množini. Ker ima ta pšenica prekrasno veliko zrno, zato se večpotov sliši ali bere, da so z Egipta pripeljali nove pšenice, ki hoče vse naše vrste kmalu spodriniti, In da bi ljudje tem novicam, rajše verjeli, zato so jej dali vrlo mamljivih imen: Wunderweizen, Mumienweizen. No kakor ta pšenica ne prenaša lahko naše zime, in tudi kot jare dosti potov se slabo obnese, zato se ni mogla pri nas nikjer za dolgo udomaćiti. Da pa egipetska pšenica ni Evropi nobena novost, priča nam to najbolje, ker jo uže v stavbah na kolji nahajamo. Uže v tem času so morali ž njo poskuse delati, ali gotovo ona tudi takrat ni dobro uspevala, sicer bi je bili gotovo več sejali, kakor omenjene drobne. Ob enem nam je to najboljši dokaz, da tadanji ljudje niso popolnoma ločeni od ostalega sveta živeli, temveč so bili v dotiki

*